

פרקי אבשלום

מאת יונה בחור

אהרן אלמוג

"שבוע בתש"ח" מאת אהרון אלמוג, הוצאת תרמיל, 141 עמ', תשמ"א.

שבוע בתש"ח הוא סיפור לא דרמטי על פרקים אחדים בחייו של צעיר תל-אביבי, אחד שהתנדב לפלוגה תשע בפלמ"ח ונהרג בשער הגיא, בליווי שיירת לירושלים בתחילת מלחמת תש"ח, עוד לפני שהוכרו הקרבות הפרים הללו, שבהם היו השיירות חשובות לאש אכזרית של תוקפים מן המארב, במל-חמת השחרור.

יופיו של הסיפור באיפוקו ובפשטותו, לכאורה. "שבוע בתש"ח" הוא סיפור פשוט במובן העגנוני, ויש לו מדרגה של אמנות גבוהה הגובלת בתוסלוב של סכורת צממית, אבשלום אינו גיבור או אנטי-גיבור. אבשלום הוא צעיר שקט משכונת עוני בתל-אביב, שהתנדב לפלמ"ח בתוך היסוסים וספיד קות, אבל ברצינות. הוא חש שזהו המצעה לעשרתו, גם אם קשה לו בתחילה להיעקר מסביבתו אינו מבקש פרטים על כך, כשהוא שוהה עם הכשרתו בתחומי בית-הספר החקלאי "מקוה ישראל", הוא מכיר נערה בשם זוהרה, בת מושב בעמק יזרעאל. הם מתאהבים. אהבתם נמשכת שבוע ימים, פתאום שלא בתורו, עקב הלהץ של השיירות העולות לירושלים, כשהמלחמה הכוללת כבר קרובה, נשלח אבי שלום, מחוץ לתורו, ללנות ולאבטח שיירה גדולה, הוא עולה עם נשקו על גבי מכונת פתוחה, גפגע מכודר בזהותו, ומוציא את נשכתו בשער הגיא על יד המשאבות הגדולות. ליד סיפור גיוסו של אבשלום לפלמ"ח, סיפור בית הוריו של אבשלום, וליד זה סיפור מקום עבודתו, וליד אלה סיפור אהבתו ל"מקוה ישראל", שם הוא בגולה את ארץ-ישראל העובדת, ואחר כל אלה ובתוך כל אלה סיפוריה של הנערה זוהרה, ואהבתה את אבשלום, וכן סיפורם של הנערים העובדים המגויסים לפלמ"ח ביחידתו של אבשלום, ועוד כהנה וכהנה. הכל חשוב באותה מידה, הכל משולב זה בזה, כולם גיבורים, או לא גיבורים באותה מידה.

גם אם מוהו הקרוב של אבשלום נרמו ברקע, איננו שומעים זעקות שבר, או אנוחות קורעות לב. אין מיהומי גבורה, או מיתוס קורבן. אור קטן דולק לו בחשאי, נר תמיד, ואנחנו מהרי הרים: גם אני היכרתי נער כמו אבשלום ונערה כמו זוהרה. הם — אנחנו. רק רגשות האשם שלנו הופכים אותם במשך השנים לסמלים מנומנטאליים וריקים מתוכן.

לעמים רחוקות מוצאים בספרותנו כתיבה כל כך רגשית וקורנת בעטיפה כה יבשה וחילונית כזו של אהרון אלמוג ב"שבוע בתש"ח", כל האמצעים הלשוניים, הסגנוניים והמינניים כפופים למטרה אחת: לספר סיפור אנשי מן הימים ההם, סיפור שיופיו כמו נהון מאליו, בלי שום מאמץ מצד המחבר. הרומן "במו ידיו" (פרקי אליק) מאת משה שמיר, שנכתב גם הוא לזכר איש פלמ"ח צעיר שנפל בקרב עם מתנפלים ערבים שהתקיפו שיירה לירוש"ל, חודש אחד בערך לפני שנהרג אבשלום, פותח

באקורד דרמטי, במשפט קצר: "אליק נולד מן הימים", רק לאחר מכן, מתברר שהיתה זו מעין בדיחה משפחתית, ובכל זאת, לא במקרה נבחר משפט זה לפתוח את סיפור חייו הסוער של אליק. ואילו ספרו של אהרון אלמוג פותח במשפט ארוך ומסורבל הקובע את אבשלום כבר מן ההתחלה כחלק מן הכלל. וזאת על אף ייחודו הברור, וכך הפתיחה: "לאחר לורס מזורז בניצורה, שנמשך כשלושה שבועות עזת והתבסס, בעיקר, על הכרת כלים קטנים והעי-עלת חומרי המלה, יצאה מהלקחו של אבשלום הם למשימות תרניל ואבטחה של יחידות פלמ"ח והיו קית שהקמו מתקנים של הצבא הכרימי ופוצעו בגרמנים. להפתעת הכל גילתה המחלקה כבר בטבילה האש הראשונה רוח הקרבה ואיטן לב. הם פיענו בחילוף פצועים תחת אש, ולא נסוגו מן השטח, אלא לאחר שהיו בטוחים שהקום נתפסה מהמחנות התוקפים. אמנם עדיין לא סגרו עליהם בסיקור העלי יו, אבל הפסיקו שהמחלקה מורכבת מחומר אנטי פוב, אלה היו בני עיר מן הפרברים, חשרי חיגור ציוני סוציאליסטי".

ובכל זאת, אין זה רק סיפורו של הפלמ"ח, או רק סיפוריה של הכשרת "מיסיפי" שרובה ככולה בני גזר משכונת דרום תל-אביב. במרכז על אף הכל — דמויותיהם של אבשלום הם התימני זוהרה גלינקין ממושב ותיק בעמק יזרעאל, אין ציונות ואין עלילות — פלמ"ח בלי אבשלום וזוהרה ומשפחתיהם וחבריהם, על יתרונותיהם וחסרונותיהם. וכל הרגעים הקטנים והגדולים, המצעים והמשמשים הקשים והמלהיבים הם רגעים של אנשים כמונו ויש כנראה, לרגעים הללו המשכיות טבעית מאנו ועד היום, שאחרת איך היינו יכולים להשתתף בעולמם המרוחק כביכול. והשונה מעולמנו?

מבחינה זאת, "שבוע בתש"ח" הוא גם סיפור אופי-טימי.

אבשלום, כאמור, איננו איזה חברה'ן צברי, איזה בחור קשות העשוי ללא חת, כפי שאיזה "מטרטרים" מצבא של היום היו רוצים לראות את עצמם. מתחיל לת דרכו ועד סופה היה נאמן לעצמו בחלומותיו, ברצינותו, בחיפושיו הדרך שלו, באצילות נפשו, בן למשפחה עניה שמוצאה מכרם התימנים. אחי הבכור מת במחלת השחמת, עובד כעוזר במשרד עורכי דין ברחוב אחדי-העם בתל-אביב כדי לסייע בפרנסת בני ביתו. חולם על היים לא אפורים, נפשו שואפת גדולות, מוקסם על ידי פעולות הלח"י הנוערות. ננסה להצטרף למחתרת זו, אבל נסיונו המהוסס נכשל. "אם להצטרף למחתרת, אני רק למסוכנת ביותר". (שם עמוד 53). השואה, רחמת העולם השניה — אלה רק מרומזים ברקע, כאילו אין לטרה גיות שלהם כרטיס כניסה אל הסיפור שלנו.

האיריאולוגיה של הלח"י מדברת אל לב הנער, אבל הוא, כנראה, איננו "טיטוס" של איש לח"י. הקפיצה אל שורות הפלמ"ח נעשית לו בהדרגה מציר אותית יותר וגם קרובה לליבו. וזאת גם משום שהפלמ"ח פותח מן הלח"י וגם משום שאבשלום כנער עובד מסוגל לפרנס עצמו בעבודה במסגרת יחידת הפלמ"ח בלא להיזקק לחיים כפולים: על פני השטח סקיד של עורך דין, ואילו בסתר — איש מחתרת מסוכן.

ובינתיים יש חיי יום ביום בתל-אביב. הם אינם מוולולים בעיני המספר. להיפך, הוא מאריך בתיאור רם מבחינת רקמת הספר כולו. כאמור, התקופה היא האנשים ומה שארע להם, ומה הם חשבו על כך, ומה רצו שיקרה להם וגם רחשי ליבם הסמויים. ועל כן, אין עניין שהוא פתוח ערך מוולתו. אבשלום מתאהב בבחורה בשם יוספה, שהיא, כנראה, סקידה בבנק. הוא אינו מעו לגשת אליה. מבחינת הסיפור והמספר אין אהבה דמיונית זו של אבשלום פתוח "השובה" מאהבתו השגיה לנערה, אהבה שנתגשמת בפועל. קוטי, חברו הטוב שיחד אתו למד בבית ספר ערב לנערים עובדים, כבר יוצא עם נערות ואף מצליח להידחק אליהן מידי מעם. אבשלום הרציני, אשר לו עקרונות מבית אבא, אינו מבין את יחסו הקליל של קוטי אל בנות המין היפה, אינו מבין איך אפשר לאהוב בעת ובעונה אחת גם את לאה זהבי וגם את ברוריה.

כשיגיע אבשלום לבית הספר החקלאי "מקוה יש-ראל", במסגרת פלוגתו, יהיה בשל לפגוש נערה כמו זוהרה שאיננה בוכת עיר מצועצעת, שיוצעת מהם חיי עבודה קשים במשק, שהתייממה מאביה בעודנה כמעט תינוקת, וכבר יש לה נסיון צנוע עם גברים. פרשת זוהרה אינה כפופה לפרשת אבשלום. זוהרה היא אישיות לעצמה. עולם שלם, שהורית לב. אשה צעירה ותוססת. עניינם מבהיקות באור מפלא. גם היא מחשבת דרך, תונה. מתאהבת. פרשת אהבתם של אבשלום וזוהרה היא מיוחדת במינה, קסומה, ובכל זאת, מבחינת המספר ויריעת הספר כולו, פרשת היא פחות או יותר שוות ערך לצירופים אחרים, ואינה תוכנית לעצמה הכל.

בינתיים אבשלום עדיין קשור לחייו בתל-אביב. ומה כיצד יחרוג משיגרת יום-יום. שלית מן ה"הגנה" שבא לבית הספר לנערים עובדים. מעורך את בני הכיתה עם אבשלום בתוכם לצאת לעלייה המונית של בני גזר לגליל העליון. אבשלום יוצא. נסיון זה ששבר בבת אחת את שיגרת חייו יחד עם שיחה שהיתה לו עם גברי מס כף בפלמ"ח, הובילו אותו, תוך היסוסים וספיקות וחרדת נפש אל פנישת שכנוע גוססת מטעם פעילי הפלמ"ח. בדירה פרטית בשדרות רוטשילד, ללא גיוגיו טקס, או מעשה סודיות, הוא מפלא טופס, ומתקבל בלחיצת יד לבי גית לחטיבת.

מימי בית הספר היסודי לא היו לאבשלום זכרו-נות טובים. נדמה היה לו שמפלים אותו לרעה וגם לעגים לו. במשרדו של העורך דין קירשנבאום שהיה לו מעביד ומטרון כאחד, התייחסו ל"קונסליקט

הפלשתניא"י ממירווח מסויים, ובנער אבשלום בוודאי לא ראו מועדק מתאים לפלמ"ח. קוטי, חברו הטוב, אשר בית הוריו היה לו כביתו שלו לכל דבר, פסק בהחלטיות: "עדיני נפש ומפונקים כמוך לא נולדו לפלמ"ח".

לו רצה אבשלום להאחו רק באחד הנימוקים שהיו לו למה אינו צריך להתגייס לחטיבה, דינו, אבל, הוא, דילג על כל הנימוקים הללו, וכמו החלוצים בשעתם קפץ אל ארץ חדשה, ומצא עצמו עד מהרה בקורס מזורז בניצורה, כפי שהוכרו בתחילה. בתקופת שהותו בבית-הספר החקלאי "מקוה ישראל" הוא כותב להוריו: "...גם עכשיו נדמה לי שעדיין לא מצאתי את מקומי, אך יודע אני, לפחות, מה אני רוצה. חל מרד חיפושיים, העבודה אצל עורדי-דין קירשנבאום עם כל המועיל שבה, נראית לי היום בזבז זמן משווע, והחלום הישן, שבצעם היה חלומי של אבא ללמוד משפטים ולהיות עורך דין, שוב לא נדאה לי. אין בי שום נטיית לב אמיתית לכך. מי צריך את זה בכלל. מריצה זו כאשר תקום, לא הצטרף לעורכי-דין, אנשים שאני כסיום חסרים לנו. רק עכשיו גיליתי לפתע שאני שייך לעולם אחר, לארץ-ישראל אחר", ארץ-ישראל של שדות ומרר חלים, של עבודה חקלאית והיו שיתוף. אני רואה את התלכידים במקוה ישראל וליכי מת מקנאה על מה שיש להם כאן. אינו עצמאות מופלאה... (שם ע' 17).

וכך אפשר להוסיף ולצטט שורה אחר שורה, עמוד אחר עמוד. אין פרק בספר שאין לו יופי משלו, עצוב, מאופק, נוגע בנמים הכי עמוקות של הנפש. לאהרון אלמוג יש יד קסומה. יש לו כישרון טבעי לעבור בקלילות מתיאור התרחשויות במירווח מסויים אל תיאור הנובע מתוך תוכו של הגיבור, כמו בלי שום מירווח כלל, כמו מתוך הזדהות שלימה אתו. בכל רגע נתון, וזה מעניק לסיפור גמישות ופרוי מרצינה פנימית ורצף, כביכול, אפי.

המחבר, כאמור, נזהר מדרמטיזציה ברגעים הכי מיוחדים. במבט לאחור אתה מבחין שאפילו רגעי האחרונים של אבשלום על גבי המכונת הפתוחה, מתוארים במין איפוק סטואי, במין שלווה שלא מן העולם הזה, במין פשטות עילאית האומרת: גם הרגע הזה מקושר איכשהו ברצף הכולל אל רגעים אחרים של החיים, השווים לו. אולי החיים זורמים הלאה גם לאחר מותו של אבשלום חם, שהוא גם מיוחד וגם אחד מן הכלל. יגונה ושברה של זוהרה פרנסוים רק על קצה המזלג. מה נפל בגורלה אין מספרים לנו. כמו לאירועים דרמטיים וטראגיים אחריו אין גם לנה כרטיס כניסה למסכת הסיפורית של "שבוע בתש"ח".

לפנינו יצירת אמנות מעולה אשר חייבת להיות על שולחנם של מורים והורים, חיילים ובני נוער, וכל מי שסדקי הזמן. ההוא קדונים ללב.

השערה חסרת-שחר על בן-גוריון

במאמרי-הביקורת של אדם דורון על ספרו של שבתי טבת: "קנאת דוד, חיי דוד בן-גוריון" חלק ב' (משא, 12.12) מסתייע דורון במובאה מספרה של טבת, הכאת לאשש דבריו, שטבת, "אינו נרתע משימוש בכל כלי-נזר אמשרי לגלות את הצמינות, לחשוף את הכוונות, אפילו את המזימות, לבדוק בדיקה בקרתית את המקורות הנחשבים למוסמכים ביותר", הוא מביא אישוא לראייה על כך את הקטע הבא מספרו של טבת (הספר לא הגיע אלי, ומסתמא נכונה היא המובאה):

רשימה זו (לשאלת עבודתנו הקואופרטיבית" בחתימת ד.ב. ב.קונטרס" 3 [אגב, צ"ל "קונטרס" 4 (p.1)] לא נכללה במפתח ל"קונטרס" של ג. קרסל, ברשימת כתבי בן-גוריון. לדעתי, אין ספק, שבן-גוריון כתב רשימה זו והתם בראשית חיבות, כיוון שגוהר או בכלל לחתום בשמו המלא בבטאון מפלגתי, משום שהיה עדיין ב"מדים" — — —

מה אעשה וכל עצמו של פיענוח ראשייהתיבות האלה מוטעה ומשובש ועל כן כל התיאוריה המי-נוססת על פיענוח זה היא בבחינת עורבא פרח. בעל הרשימה, החתום: ד.ב., אינו בן-גוריון. אלא דוד כרד (בלומנפלד), שמירסם גם, בחתימה מפיר רשת של שמו. מאמר מקיף ומפורט ב"קונטרס" ק"י, בשם: "לשאלת סידור מרכז לתעשייה קואופרטיבית", אכן, במפתח שלי ל"קונטרס" לא פיענחתי ראשיית תיבות אלה. אולם לא עלה על דחתי לייחס חתימת זו לבן-גוריון ומכל שכן שיבוא שבתי טבת, ו"פיענחה" שלא כדין ואף יבסס על כך תיאורית שלימה.

ג. קרסל